

УДК 81'1

Анатолій ЗАГНІТКО

МОВНА ОСОБИСТІТЬ В ЕПІСТОЛЯРНМУ ДИСКУРСІ: ТИПОЛОГІЯ ЛІНГВОІНДИВІДУАЦІЙ І ЛІНГВОІНДИВІДУАЛІЗАЦІЙ

У статті на матеріалі 265 листів Юрія Шевельова, адресованих до Олекси Ізарського, схарактеризовано основні комунікативні стратегії й комунікативні тактики, з-поміж яких особливо навантаженими постають: комунікативні стратегії природності, експресивності, активізації діалогу, інтертекстуальності, що корелюють з фатичною, конативною, етикетною та когнітивною функціями. Для епістолярно-дискурсивної Юрія Шевельова визначальним є комунікативним такт і шанобливе ставлення до адресата. Комунікативні стратегії й тактики виступають похідними лінгвоіндивідуацій і лінгвоіндивідуалізацій. Досліджувана епістолярно-дискурсивна практика належить до внутрішніх лінгвоіндивідуацій з максимальним простором лінгвоіндивідуалізацій, що корелюють з лінгвосоціальним, лінгвотериторіальним, лінгвокорпоративним, лінгвокультурним портретами Юрія Шевельова.

Ключові слова: мовна особистість, лінгвоіндивідуація, лінгвоіндивідуалізація, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, фатина функція, етикетна функція.

Мовна особистість у її цілісності може бути пізнана через простеження особливостей її самовияву та послідовної ідентифікації в текстах, з яких прозорими постають різні дискурсивні практики, що в цілісності становлять множинність. В останній легко встановити різні силові площини й активне навантаження тих чи тих дискурсивних практик у відповідні періоди життя, водночас їх суцільне обстеження вияскравлює особливості індивідуалізації особистості. Тому актуальним є питання визначення загального обсягу персонологійних текстів для вичерпного студіювання, оскільки в них легко з'ясувати особливості використання одиниць усіх структурних рівнів мови і водночас визначити закономірності реалізації такої особистості в мові, її життя в ній, співвіднести використовувані мовні ресурси з національно-мовною практикою в різних її виявах.

Від часу з'яви терміна *мовна особистість* у працях основоположника неогумбольтіанства Й.Л. Вайсгербера

«Muttersprache und Geistesbildung» [1929] і до сьогодні його основне тлумачення не зазнало істотних змін. Для аналізу мовної особистості [13₂, с. 345], її мовносоціумного портрету з опертям на ту чи ту її дискурсивну практику істотним є наголошення хрестоматійно обґрунтованого розмежування мови й говоріння, яке завжди постає чуттєво сприйнятим (за Л. Вайсгербером). Таке сприйняття може бути прямим – у діалогійно-ситуативному усному мовленні, опосередкованим – у тому чи тому вияві писемного мовлення. Особливо актуальним є студіювання практик епістолярного дискурсу, якому властива максимальна насиченість індивідуально виявлюваними смислами, замкнутістю на певного адресата. Зовсім нерозкритими залишаються питання самоідентифікації мовної особистості в епістолярному дискурсі і простеження видозмін індивідуацій мовної особистості залежно від адресата, соціальних умов, життєвого досвіду. Метою студіювання виступає розкриття мовної особистості в епістолярному дискурсі з визначенням її індивідуацій, встановленням типології останніх. Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити завдання: 1) встановити диференційні ознаки поняття *мовна особистість*; 2) визначити особливості епістолярного дискурсу; 3) схарактеризувати еволюцію поглядів на індивідуацію та її співвідношення з лінвоіндивідуалізацією; 4) виявити основні шляхи варіацій і модифікацій лінгвоіндивідуалізацій; 5) з'ясувати місце епістолярно-дискурсивних практик у мовносоціумному портретуванні особистості. Новизна дослідження мотивована обґрунтуванням еволюції лінгвоіндивідуацій та з'ясування залежності останніх від соціумних обставин і життєвого простору мовної особистості. Теоретичне значення студіювання полягає в тому, що вперше встановлено характерологічні параметри поняття лінвоіндивідуації з розкриттям їх типології. Практичне значення аналізу визначається можливістю застосування його результатів у фундаментальних курсах з актуальних питань сучасної лінгвістики й дискурсології, теоретико-прикладних курсах з лінгвокультурології та лінгвоперсонології в університетах.

Мовну особистість розглядають як сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють продукування і розуміння особистістю текстів, що різняться між собою: 1) ступенем мовно-структурної складності; 2) глибиною, послідовністю і точністю

вияву дійсності; 3) комунікативною настановою; 4) естетичним навантаженням; 5) психологічним ефектом тощо [13₂, с. 345]. Тому мовна особистість – це поєднання в особі мовця: а) мовної компетенції, б) прагнення до творчого самовияву, в) вільного, автоматичного здійснення усебічної мовленнєвої діяльності. Мовна особистість становить множину лінгвоіндивідуацій та лінгвоіндивідуалізацій. Лінгвоіндивідуація виявлювана у спонтанній потребі мовця реалізуватися в мову і через мову: вербалізувати осмислюване, передати прочитане тощо. Лінгвоіндивідуація співвіднесена з природним процесом розвитку особистості, що свідчить про два основних різновиди лінгвоіндивідуації – зовнішній і внутрішній. Перший ґрунтовано на утвердженні власного мовного Я, створення мовної «маски» з її адаптуванням до відповідного мовного середовища. Така лінгвоіндивідуація корелює з першою половиною людського життя (пор. виділення К.Г. Юнгом психологічних індивідуацій [42, с. 156–245]). Внутрішня лінгвоіндивідуація значною мірою замкнута на внутрішній світ комуніканта, поглибленням потреб лінгвальної самоідентифікації, мовного самоототожнення. Лінгвоіндивідуалізацію слід розглядати як навмисне виділення суб'єкта, пов'язане з його прагненням набути мовної самості, впізнаваності, витворити такі прийоми мовного оперування, коли вони набувають статусу діагностичних індикаторів. Останнє охоплює закономірності синтаксичного структурування, навантаження морфологічних і словотвірних засобів, а також створення палітри лексичних засобів, посилення обертонів звучання слова. Граничним виявом лінгвоіндивідуалізації можна вважати okazіоналістику – створення власне-авторських слів, а також формування потужного okazіонального образно-метафоричного тла, також стихію мовної гри з активним використанням різних мовних ресурсів.

Для розгляду особливостей вияву мовної особистості та встановлення закономірностей її індивідуацій, а також індивідуалізацій взято один із фрагментів епістолярію видатного науковця Юрія Шевельова. Його епістолярно-дискурсивну практику аналізовано за 265 листами до Олекси Ізарського справжнє прізвище Олексій Мальченко), українського письменника-романіста, літературознавця, перекладача, який

народився в Полтаві (30.08.1919), а помер у Клівленді (28.03.2007; США). Хронологічно аналізовані листи охоплюють 1946 – 1996 роки. Епістолярний «діалог» двох інтелектуалів тривав півстоліття.

Епістолярно-дискурсивна практика є максимально індивідуалізованою й у своїх виявах ґрунтована на максимальній реалізації фатичної функції. Епістолярно-дискурсивна практика має спеціалізовані мовленнєві жанри реалізації – листи, записки та ін. За своїм спрямуванням епістолярно-дискурсивна практика має два основні різновиди – службова й особиста. Для першої властиві усталені моделі реалізації. Службова епістолярно-дискурсивна практика у своїй сукупності має чітко окреслені класифікаційні й кваліфікаційні параметри. Приватна чи особистісна епістолярно-дискурсивна практика позначена наповненням індивідуалізованих та персонологічних смислів і ремінісценцій. Для аналізованої практики властива особлива сфера суспільного буття – приватні контакти, що у своєму діапазоні охоплюють різноманітні площини спілкування: 1) описи побаченого й почутого; 2) розповіді про спостережувані події, явища; 3) аналіз прочитаного й осмисленого; 4) висловлення критичного ставлення до знайомих; 5) оповідь про власні почуття; 6) розповідь про спільних знайомих; 7) обговорення важливих проблем, проектів та ін. Заявлені площини знаходять послідовну реалізацію в переважній більшості листів Ю. Шевельова, пор.: *Враження від Львова. Суцільно україномовний. Сірий, як і Харків. З того, що я бачив, єдиний Київ ухитрився не бути сірим. Але, як і інші міста, Львів має новий тип інтелігенції – не гуманітарії, а техніки, промисловці. Це їм подарували Сталін і Брежнєв* [24, с. 281] – опис побаченого і т. ін.

Епістолярно-дискурсивна приватна практика охоплює різні індивідуалізації особистості, тому лінгвоіндивідуалізації в її просторі можна аналізувати в кількох аспектах – лінгвосоціумному, лінгвотериторіальному, лінвокультурному, лінгвоперсонологічному. У розрізі кожного з них лінгвоіндивідуалізації мають свої особливості. Лінгвосоціумна епістолярно-дискурсивна практика відбиває у своїй цілісності те мовленнєве середовище, в якому адресант найбільшою мірою виявляє себе: адресант у контексті українськомовної діаспори в німецькомовному оточенні – Німеччина; робота в Українському Вільному Університеті; адресант в українськомовному соціумі в

англійськомовному оточенні – США та ін. Істотним у таких випадках є дослідження корпоративних контактів, встановлення активного/пасивного поля їхнього вияву, а також з'ясування впливу соціумних мовленєвих смаків і пріоритетів на характерологічні риси мовної особистості, пор.: *Тепер я в пластовому таборі разом з Петровим, серед озера на манесенькому острові. Їсти привозять човнами* [24, с. 20–21]. Так, мовна особистість може в побуті послуговуватися однією мовою, а на службі, в корпоративних контактах – іншою. Те саме торкається і лінгвотериторіального, що охоплює територіальний простір особистості та її замкнутість на мовно-територіальні пріоритети. Лінгвоперсонологічний вимір епістолярно-дискурсивної практики мотивований насамперед мовно-естетичними смаками особистості, її внутрішніми та зовнішніми інтенціями. Так, комунікант може використовувати в приватному листуванні – одну мову (українську), у викладацькій практиці – іншу (англійську, німецьку), в корпоративному спілкуванні – ще іншу тощо. Щодо лінгвокультурного аспекту, то його студіювання повинно мати опертям студіювання тих чи тих лінгвокультурем як визначальних, функційно навантажених тем. Для Ю. Шевельова такими постають живопис, архітектура, кіномистецтво, театр, література, а насамперед – мовознавство.

Цілком коректним є твердження про те, що комунікативна природа листа визначується інтенціями та ілюкціями епістолярного Я, прагматичним спрямуванням як вираженням авторського начала і знаходить свій вияв у мовленнєвотвірній практиці епістолярію, лінгвосоціальними й культурними традиціями та особливостями індивідуального стилю автора листа [Чигридова 1999]. Для епістолярію Ю. Шевельова властива інтегральність, що простежувано в аналогії окремих фрагментів того чи того листа з літературно-художніми чи літературно-критичними текстами, а визначальною постає диференціація мовленнєвотвірного співробітництва, що охоплює: 1) рольові позиції комунікантів (адресант – Ю. Шевельов та адресат – О. Ізарський); 2) локально-темпоральне розчленування як монолого-діалогійного спілкування. Останнє легко відчутне у внутрішній бесіді адресанта, почасти дискусійністю викладеного: *Ваше запитання: Кошелівець відходить сам. (Я його бачив у Муніхені.). Але – «розлука будет без*

*печали». В «Пролозі» вони мали б видати ніби другий том «не для дітей», вибір із старих статей, назва мала б бути «Друга черга» [24, с. 107]. До цього треба додати особливе навантаження й статус фатичної функції. Уже ініціальні компоненти тексту свідчать про особливо тонке застосування адресантом комунікативної стратегії товариської ввічливості з наголошенням значущості адресата для адресанта: *При цій нагоді шлю Вам для ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ порядок денний перших двох днів. Щоб Ви бачили, в якому товаристві я мав би бути. Принаймні протягом дня* [Листи 2014, 254]. З фатичною функцією безпосередньо взаємодіють конативна, когнітивна й етикетна [1, с. 52–54]. Про статусне навантаження останньої легко констатувати за тим, що із 265 листів повторюваними постають форми звертання не більше, ніж у третій частині, що підтверджує уміння автора віднайти щораз нову – новітню – оказіонально-авторську форму, що передає глибинно-товариське ставлення Ю. Шевельова до адресата: *Дорогий «Старий Ізарський» (це цитата) [24, с. 257]; Дорогий Озерянин / Лісовиче, сирічлейквудівче [24, с. 322].**

Конативна функція покриває значний текстовий простір епістолярію, постаючи в різноманітному донесенні необхідної інформації, налаштуванні необхідного діалогу: *Що Полтава видала Вам посвідку про європейськість, то вітаю. Радію. Тішуся [24, с. 327].* Когнітивна функцію в епістолярії Ю. Шевельова особливо активізована в період 1982–1996 рр.: *Поки людина знову вставлена в час, зовсім утриматися від майбутнього неможливо. Усе береться з «якщо», але про це якщо мовчиться [24, с. 347].* Аналізовані текстові структури епістолярного дискурсу відбивають комунікативну стратегію природності з актуалізацією прагматичних координат.

Комунікативна стратегія експресивності в епістолярії Ю. Шевельова мотивована можливостями й необхідністю комуніканта самовиразитися та виявити емоції. Ступінь експресивності в загальному текстово-епістолярному дискурсі варіюється від нейтрального до середнього і до найвищого виявів. Комунікативна стратегія експресивності актуалізована різноманітними лексичними емотивами, підсилювальними частками, вживанням окличних і питальних речень: *поводжуся скандально: мовчу, мовби вже не живий. А воно тільки того, що*

пиячу без стриму. Не алкогольем, а творчістю, звиняйте за таке вираження. .. Запитаєте, куди мене чорт несе. Сам не знаю [24, с. 268], пор.: *скандально, пиячу, алкоголь – лексичні емотиви з образним навантаженням; куди чорт несе, пиячу без стриму – фраземи тощо. Сюди ж слід віднести надзвичайне розмаїття мовноігрових моментів, що охоплюють різноманітні шари словотвірної обіграні лексичних росіянізмів (*Моя впутишество* було цілком задовільне [24, с. 234]), інколи з графічним виділенням (*Це, КАНЕШНО, дуже мило супроти дисидентів, час життя не мед* [24, с. 233]) або підкресленням (*Якщо згода, пришліть мені копію Вашого твору, а я Вам неукоснительно* пошлю свою [24, с. 236]). Сюди також слід віднести й російські фразеологізми, що в окремих випадках графічно виділені: *І всі ні про що, такий собі ВЗГЛЯД И НЕЧТО* [24, с. 233]), *Чи Ви намагаєтеся академізуватися?* [24, с. 295]). Інколи експресивність умонтовано в глибинне концептуальне тло з актуалізованими варваризмами: *Щоб Ви знали, що робиться на Україні, не цайтунги і не таймси треба читати читати, а прикласти вухо до землі. Отже, голубе, там росте нове покоління – мені видно в літературі, а воно, мабуть, не тільки в ній* [24, с. 295]).*

Загальне тло епістолярної спадщини Ю. Шевельова сповнене інтертекстуальністю, що знаходить вияв у різноманітних цитаціях, покликаннях, згадуванням імен та прізвищ (близько 800 [24, с. 352–376]), які в діалозі двох митців прочитувані здебільшого однаково, впізнавані в їхньому символічно-образному навантаженні. Водночас позиція адресанта є активною в оцінці тих чи інших творів, значення й ролі митця в історії національної чи європейської, світової цивілізації. Аксиологічно-оцінна комунікативна стратегія Юрія Шевельова має відкритий характер – інколи пропонувані оцінки є різкими, що визнає і сам комунікант. Множина використуваних імен охоплює широке культурно-історичне, театральне-мистецьке, кінознавче, архітектурне тло, до цього, безперечно, слід додати активне навантаження імен майстрів художнього слова, дослідників мови, представників української діаспори. Багатопанорамність онімної множини епістолярію Юрія Шевельова свідчить про його активну творчу стихію, а висловлювані оцінки із застосуванням лише йому властивих переливів та перлів мовної гри відбивають неповторний світ

лінгвоіндивідуалізацій, що з роками набували особливо витонченого вияву.

Розгляд лінгвоіндивідуацій та лінгвоіндивідуалізацій Юрія Шевельова може постати викінченим і належним чином обґрунтованим за умови дослідження усього масиву його різнобічної спадщини. Тому одним із найактуальніших завдань є корпусация текстів цього видатного вченого, що передбачає відбиття в командних вершинах навігації жанрової специфіки уміщуваного тексту, часу його створення та оприлюднення самим автором, внесення ним коректив до нього. Постання заявленого корпусу допоможе вирішити багато питань, пов'язаних з еволюцією науково-лінгвістичних і літературно-критичних, культурно-мистецьких та інших поглядів науковця, а також встановлення особливого статусу в його науково-дослідницькій спадщині невтомного поборювання властивих українській національно-мовній стихії норм, що мають належним чином враховуватися в уніфікації Мовного кодексу української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акишина А.А. Этикет русского письма / А.А. Акишина, Н.И. Формановская. – 4-е изд. – М.: Изд-во Русский язык, 1989. – 192 с.
2. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров / Михаил Михайлович Бахтин. Собр. соч. – М.: Русские словари, 1996. – Т. 5: Работы 1940–1960 гг. – С. 159–206.
3. Белунова Н.И. Комфорт речевого общения (Дружеское письмо): Эпистолярное наследие творческой интеллигенции // Н.И. Белунова // Русский язык в школе. – 1996. – № 5. – С. 80–84.
4. Буркитбаева Г.Г. Некоторые вопросы теории жанра в современной зарубежной лингвистике / Г.Г. Буркитбаева // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2005. – №2. – С. 97–105.
5. Вайсгербер Й.Л. Родной язык и формирование духа / Пер. с нем., вступ. ст. и коммент. О.А. Радченко. – Изд. 2-е, испр. и доп. [текст] / Йохан Лео Вайсгербер. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 232 с.
6. Гайда С. Жанры разговорных высказываний / Станислав Гайда // Жанры речи. – Вып.2. Саратов, 1999. – С. 103–111.

7. Гольдин В.Е. Жанровая организация речи в аспекте социальных взаимодействий / В.Е. Гольдин, О.Н. Дубровская // Жанры речи. – Вып. 3. – Саратов, 2002. – С. 5–17.
8. Данкер З.М. Функционально- семантическая организация частного письма (ситуативная установка контакта): автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / З. М. Данкер. – СПб., 1992. – 16 с.;
9. Дементьев В.В. Изучение речевых жанров. Обзор работ в современной русистике / Вадим Викторович Дементьев // Вопросы языкознания. – 1977. – № 1. – С. 109–121.
10. Дементьев В.В. Теория речевых жанров: монография / Вадим Викторович Дементьев. – М.: Знак, 2010. – 600 с. (Режим доступа : [http://www.lrcpress.ru/pics/previews/ru/\(87\)Pages%20from%20Dementiev-2010-v.pdf](http://www.lrcpress.ru/pics/previews/ru/(87)Pages%20from%20Dementiev-2010-v.pdf)).
11. Долженко Н.Г. Этикетная функция обращений в письмах А.П. Чехова / Н.Г. Долженко, О.А. Соскунова // Вестник угроведения. – 2013. – № 3 (14). – С. 38–46.
12. Дубровская О.Н. Общаться? Тусоваться? Клубиться! К вопросу об отражении в языке и речи новых форм коммуникативного действия / Проблемы речевой коммуникации. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2008. – С. 409–416.
13. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4-х т. – Т. 1 / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – 402 с.; Т. 2. – 350 с.; Т. 3. – 426 с.; Т. 4. – 388 с.
14. Кабанова Т.Н. Эпистолярный текст частной переписки в аспекте теории речевого общения (на материале рукописных и опубликованных текстов XX века) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Татьяна Николаевна Кабанова. – Челябинск, 2004. – 24 с. (Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/epistolyarnyi-tekst-chastnoiperepiski-v-aspekte-teorii-rechevogo-obshcheniya-na-materiale-r>).
15. Каирова Т.С. Особенности коммуникативной направленности эпистолярного текста / Т.С. Каирова // Коммуникативные единицы и система языка (французский язык): сб. науч. тр. – Вып. 269. – М.: Московский госпедин-т иностранных языков, 1986. – С. 87–103.

16. Кеца Л.Н. Место эпистолярного стиля в системе функциональных стилей / Л. Н. Кеца // Изв. АН АзССР. – Сер. «Литература». – 1971. – № 3 – 4. – С. 73 – 80.
17. Кибрик А.А. Модус, жанр и другие параметры классификации дискурсов / Андрей Александрович Кибрик // Вопросы языкознания. – 2009. – № 2. – С. 3–21.
18. Ковалева Н.А. Речевые стереотипы эпистолярного текста / Наталья Анатольевна Ковалева // Доклады VIII Международной конференции «Текст. Структура и семантика». – Т. I. – М., 2001. – С. 231–240.
19. Ковалева Н.А. Русское частное письмо XX века. Коммуникация. Жанр. Речевая структура: дис. на соиск. учен. степ. докт. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Наталья Анатольевна Ковалева. – М., 2002. – 537 с. (Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/russkoe-chastnoe-pismo-xix-vkommunikatsiya-zhanr-rechevaya-struktura>).
20. Коцюбинська М. Зафіксоване і нетлінне. Роздуми про епістолярну творчість / Михайлина Коцюбинська. –К.: Дух і Літера, 2001. – 300 с.
21. Коцюбинська М. Мої обрії: у 2 т. / Михайлина Коцюбинська. – Т. 1. – К. : Дух і Літера, 2004. – 336 с.
22. Коцюбинська М. Мої обрії: у 2 т. / Михайлина Коцюбинська. – Т. 2. – К. : Дух і Літера, 2004. – 384 с.
23. Курьянович А.В. Коммуникативные аспекты в эпистолярном дискурсе М.И. Цветаевой: дис. ... канд. филол. наук / Анна Владимировна Курьянович: дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык». – Томск, 2001. – 227 с. (Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/kommunikativnyye-aspekty-slova-v-epistoljarnom-diskurse-m-i-tsvetaevoi>).
24. Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського / автор і упорядник Микола Степаненко. – Полтава: ПП Шевченко Р.В., 2014. – 388 с.
25. Нижникова Л.В. Письмо как тип текста : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л.В. Нижникова. – Одесса, 1991. – 18 с.;
26. Пожидаєва І.В. Лінгвопрагматичний аспект маніпулятивного дискурсу блогосфери (на матеріалі англійської, російської,

- французької й української мов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Пожидаєва Ірина Валентинівна. – К., 2013. – 374 с.
27. Пожидаєва І.В. Епістолярний дискурс: лінгвістичні традиції й когнітивно-прагматичний потенціал для можливих маніпуляцій у блогосфері / І.В. Пожидаєва // Лінгвістика. – 2014. – № 1 (31). – 72–81.
28. Попкова М.В. Фразеология мемуарных текстов Георгия Иванова (структурно-семантический и функциональный аспекты): дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук / Марина Владимировна Попкова. – Омск, 2008. – 305 с.
29. Прохоров Е. И. Издание эпистолярного наследия / Е.И. Прохоров // Принципы издания эпистолярных текстов. Вопросы текстологии. – М., 1964. – Вып. 3. – С. 6 – 72.
30. Салимовский В.А. Есть ли у жанроведения границы в пределах коммуникативной лингвистики? / В.А. Салимовский // Жанры речи. – Вып. 3. – Саратов, 2002. – С. 52–62.
31. Сапожникова Н.В. Философско-антропологическая природа эпистолярного дискурса: автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра фил. наук: спец. 09.00.13 «Философия и история религии, философская антропология, философия культуры» / Наталия Васильевна Сапожникова. – Екатеринбург, 2005. – 42 с.
32. Седов К.Ф. Анатомия жанров бытового общения / Константин Федорович Седов // Вопросы стилистики. – Вып. 27. – Саратов, 1998. – С. 9–20.
33. Седов К.Ф. О жанровой природе дискурсивного явления языковой личности / Константин Федорович Седов // Жанры речи. – Вып.2. – Саратов, 1999. – С. 13–26.
34. Сиротинина О.Б. Некоторые размышления по поводу терминов «речевой жанр» и «риторический жанр» / Ольга Борисовна Сиротинина // Жанры речи. – Вып.2. – Саратов, 1999. – С. 26–30.
35. Тарасенко Т.В. Этикетные речевые жанры: опыт описания (на примере описания жанра поздравления / Т.В. Тарасенко // Жанры речи. – Вып.3. – Саратов, 2002. – С. 282–289.
36. Тичер С. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер. – Харьков, 2009. – 245 с.
37. Федосюк М.Ю. Нерешенные вопросы речевых жанров / М.Ю. Федосюк // Вопросы языкознания. – 1997. – № 5. – С. 49–57.

38. Фесенко О.П. Комплексное исследование фразеологии дружеского эпистолярного дискурса первой трети XIX века: дис. на соиск. учен. степ. докт. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык». – Томск, 2009. – 451 с. (Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/kompleksnoe-issledovaniefrazeologii-druzheskogo-epistolynogo-diskursa-pervoi-treti-xix-ve#ixzz40ppn7sXB>).
39. Чигридова Н.Ю. Речевое поведение коммуниканта в жанре деловых эпистолярных (на материале немецкого языка): дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Наталья Юрьевна Чигридова. – Ростов н/Д, 1999. – 224 с. (Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/rechevoe-povedenie-kommunikanta-v-zhanre-delovykh-epistolynarii-na-materiale-nemetskogo-yazyk>).
40. Шмелева Т.В. Речеведение. Теоретические и прикладные аспекты / Татьяна Викторовна Шмелева. – Новгород, 1996. – 223 с.
41. Шмелева Т.В. Модель речевого жанра / Татьяна Викторовна Шмелева // Антология речевых жанров. – М.: УРСС, 1997. – С. 81–90.
42. Юнг К.Г. Психологические типы / пер. с нем.: под общ. ред. В.В. Зелинского / Карл Густав Юнг. – Минск.: ООО «Попури», 1998. – 656 с. (Режим доступа : https://vk.com/doc120784706_20379048?hash=8590a1db0db9c6ed75&dl=b2d5d13a5fbf45cc47).

А. ЗАГНИТКО

ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ В ЭПИСТОЛЯРНОМ ДИСКУРСЕ: ТИПОЛОГИЯ ЛИНГВОИНДИВИДУАЦИЙ И ЛИНГВОИНДИВИДУАЛИЗАЦИЙ

В статье на материале 265 писем Юрия Шевелева, адресованных Алексею Изарскому, охарактеризовано основные коммуникативные стратегии и коммуникативные тактики, среди которых особую нагрузку имеют: коммуникативная стратегия естественности, экспрессивности, активизации диалога, интертекстуальности, коррелирующие с фатической, конативной, этикетной и когнитивной функциями. Для эпистолярно-дискурсивной практики Брия Шевелева определяющим является коммуникативная тактичность и уважительное отношение к адресату. Исследуемая эпистолярно-дискурсивная практика принадлежит к внутренним лингвоиндивидуациям, коррелирующими с

лінгвосоціальним, лінгвотериторіальним, лінгвокорпоративним, лінгвокультурним портретами Юрія Шевелева.

Ключевые слова: языковая личность, лингвоиндивидуация, лингвоиндивидуализация, коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, фатическая функция, этикетная функция.

Anatoliy ZAHNITKO

LANGUAGE PERSONALITY IN EPISTOLARY DISCOURSE: TYPOLOGY OF THE LINGUOINDIVIDUATIONS AND LINGUOINDIVIDUALIZATIONS

In the article on the material of 265 letters by Yuri Shevelyov addressed to Oleksa Izarsky, author determined the basic communicative strategies and communicative tactics, among which as the most loaded arise: communicative strategies of naturalness expressiveness, dialogue activation, intertextuality that correlate with phatic, conative, etiquette and cognitive functions. For epistolary-discursive practice by Yuri Shevelyov the determining factor is communicative tact and a respectful attitude towards recipient. Communicative strategies and tactics are the derivatives of linguoindividuations and linguoindividualizations. The studied epistolary-discursive practice refers to internal linguoindividuations with maximum space of linguoindividualizations that correlate with linguosocial, linguoterritorial, linguocorporative, linguocultural portraits of Yuri Shevelyov.

The language individualizations of Yuri Shevelyov in linguistic and social dimension are easily readable and recognizable, as they reveal his intellectual and creative potential with the highest distinction of his own *SELF* through self-characteristic and evaluation of others with whom he is in the creative and / or corporate contacts.

The linguoterritorial language individualizations of Yuri Shevelyov are related to directions of his territorial displacement (Germany, Sweden, United States, Canada, Ukraine), and a reflection of the realities of the territory concerned, matching its outstanding locations with others similar, and also communicative tactics of the dialogue intensification through the use of language-area features.

Lingvocorporative language individualizations in the epistolary-discursive practices are confined to active and / or passive environment in which he is activated as a language personality that motivates consideration of the creative characteristics of each with whom he is in contact. Epistolary is full of not just mention of any names (about 800 in general text tissue), but it is rich by open assessments, comparisons, guidelines to improve the submitted material, its

linguistic completion, etc. The latter is the most consistently traceable during his editorial activity: there are paintings of proofreading and reference of some articles authors to relevant sources, and more. There are significantly changing linguoindividualizations of Yuri Shevelyov during his active faculty practice, when as crucial there appear linguistic interests, constant load of certain linguomodels – phonological, morphological, and others.

Linguocultural language individualizations in the epistolary-discursive practice of Yuriy Shevelyov cover several iconic planes that correlate with the prominent scholar hobbies: painting, theater, cinema, architecture, literature, etc. In 200 letters among 265 analyzed there were reflected the alleged sender preferences realized in an extensive qualifying and evaluative commentaries, comparisons of architectural and stylistic preferences of the Poles and the Germans, the Swedes and the French, and more. And all this is represented and polished in the choice language individualizations with elaborately played up lexical and phraseological russianisms, usage of dialect formulas and constructions, usage of elements of friendly banter, extended use of language game, etc.

The whole range of linguoindividualizations of Yuriy Shevelyov studied in 265 letters to Oleksa Izarsky is associated with corresponding communicative strategies of tact, naturalness, intensification of dialogue, and others. For sender phatic and etiquette functions combine so naturally, that within 265 used forms of address, only one third belongs to repeated. The analyzed epistolary-discursive practice of Yuriy Shevelyov belongs to those in which lack of the recipient reactions in most cases does not affect the semantic clarity, and from planes of conative and cognitive functions one can often understand the reactions of the recipient, reproduce their load and value for the addressee. Yuri Shevelev does not use communicative tactics of silence – he is open in relationships, openly evaluates these or those facts and events.

In the modern study of the creative heritage of Yuriy Shevelyov the relevant task is to elaborate a holistic Experimental Research Corpus of Texts of established principles and directions of navigation that will allow the use of his developments in forming of the finished State Code of the Ukrainian language.

Key words: language personality, linguoindividuation, linguoindividualization, communicative strategy, communicative tactics, phatic function, etiquette function.

УДК 811'161.2

Ірина КАЗИМИРОВА

ІСТОРИКО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА УКЛАДАННЯ

Наголошено на актуальності досліджень у галузі історії лінгвістичних термінів; показані важливість хронологічної інвентаризації лексем на позначення окремого наукового поняття, висвітлення його власне історичного розвитку та способів представлення цього поняття в різних типах історико-термінологічних словників. Окреслено місце історичного термінологічного словника в опозиції «енциклопедичні / лінгвістичні (філологічні) словники»; подано теоретичні засади укладання історичного словника лінгвістичних термінів комплексного типу, а також представлено фрагмент такого словника.

Ключові слова: термін, метамова лінгвістики, історична термінографія, типологія словників, історичний словник лінгвістичних термінів.

Однією з виразних рис сучасної лінгвістики й культури загалом є усвідомлення важливості словникарства. О. О. Колесникова зазначає: «Лексикографічна праця є свідченням рівня цивілізації народу, вона фіксує стан і рівень виробництва, філософської, політичної, релігійної, науково-технічної думки етносу-носія мови, описуваної в словнику. В той же час словник і сам є витвором культури, досягненням науки окремого суспільства у визначений період історичного розвитку» (переклад мій. – І. К.) [12, с. 163]. Особливого значення сьогодні набули дослідження метамови лінгвістики. Ми є свідками активного розвитку лінгвістичних шкіл і напрямів, і, відповідно, – їхніх терміносистем. З'являються й нові словники лінгвістичних термінів, проте досі українська термінографія не має праці, у якій було б цілісно відображено метамову українського мовознавства минулих епох.

Дослідження в галузі історії лінгвістичних термінів увиразнюють не лише пошуки людиною адекватної номінації певного наукового поняття, а й тернистий шлях наукового